

Η Ορθόδοξη Χριστιανική Ηθική καταλυτικός παράγοντας για τον σύγχρονο κόσμο

Eirini Artemi

<http://doi.org/10.33209/2519-4348-2707-9627-2021-9-106>

Σήμερα ζούμε σε μία εποχή που τονίζεται ότι ο άνθρωπος χρειάζεται να έχει ήθος και ηθική προκειμένου να μπορέσει να συμβάλει στη διαμόρφωση ενός καλύτερου και δικαιότερου κόσμου¹. Πολλοί είναι αυτοί που προβάλλουν διάφορους ηθικούς κανόνες για τον τρόπο ζωής που πρέπει να ακολουθούν οι άνθρωποι. Σήμερα πολλοί άνθρωποι που δηλώνουν Χριστιανοί υιοθετούν μία ηθική ανατολικών Χριστιανών ή μία προτεσταντική ηθικιστική συμπεριφορά² που διαφέρει παρασάγγας από το αληθινό περιεχόμενο της Ορθόδοξης Χριστιανικής Ηθικής. Με την εργασία αυτή θα προσπαθήσουμε να παρουσιάσουμε το πραγματικό περιεχόμενο της Ορθόδοξης Χριστιανικής Ηθικής και την αντιδιαστολή του περιεχόμενου αυτού με την ηθική ή το ήθος που πρεσβεύει ο κόσμος σήμερα.

Λέξεις Κλειδιά: Χριστιανική Ηθική, ηθικισμός, Ορθόδοξη Θεολογία, κοσμικό ήθος, εκκλησιαστικό ήθος.

Εισαγωγή

Η εργασία αυτή έχει ως σκοπό την ανάλυση του Χριστιανικού Έθνους και της αντίστοιχης Χριστιανικής Ηθικής σε σχέση με το κοσμικό Έθος ή την Ηθική των σύγχρονων κοινωνιών. Στη Ορθόδοξη Θεολογία υπάρχει σαφώς μία σύνδεση της Αγίας Τριάδας, του Χριστού και του Αγίου Πνεύματος στην αρχική δωρεά της Χριστιανικής Ηθικής που αρχίζει από τη στιγμή της βάπτισής μας με τη δωρεά του Αγίου Πνεύματος σε εμάς αλλά και τα χαρίσματα που ο Τριαδικός Θεός και ο

¹ Γ. Φλωρόφσκυ, Χριστιανισμός και Πολιτισμός, (Θεσσαλονίκη: Πουρναράς, 2000), σ. 12.

² Χρ. Γιανναράς, Το πρόσωπο και ο Έρως, (Αθήνα: Παπαζήσης, 1976), 240-352

Χριστός που μας δωρίζει. Οι Ορθόδοξοι χριστιανοί ως μιμητές του Χριστού, στόχος μας είναι να αποκτήσουμε την αιώνια σωτηρία στη μέλλουσα ζωή.

Φυσικά δεν μπορούμε να μην κάνουμε αναφορά στον Εκκλησιαστικό και Λατρευτικό Χαρακτήρα της Χριστιανικής Ηθικής. Μόνο μέσα από αυτά τα δύο, ο πιστός μπορεί να έχει κάποια χριστιανική ηθική. Άλλωστε πρέπει να επισημάνουμε ότι ορθοδοξία σημαίνει παράλληλα ορθό δόγμα και όχι παραχάραξη αυτού. Διότι η τελευταία απομακρύνει και από ορθό χριστιανικό ήθος άρα και την χριστιανική ηθική.

Σημαντική υπογράμμιση οφείλει να γίνει στη διαφορά που υπάρχει μεταξύ χριστιανικού Ορθόδοξου ήθους και κοσμικού. Το χριστιανικό ήθος βασίζεται στην αγάπη και στη συγχώρηση. Αντίθετα το κοσμικό ήθος είναι η εφαρμογή κάποιων κανόνων, πλαισίων κανόνων που έχουν θεσπιστεί και η παράβασή τους τιμωρείται και από το νόμο. Σήμερα που τα πάντα στο κοσμικό περιβάλλον χαρακτηρίζονται από μία ρευστότητα το Χριστιανικό Ήθος μπορεί να δώσει λύση στα διάφορα κοινωνικά προβλήματα αλλά και στην προστασία του περιβάλλοντος.

1.Χριστοκεντρικός, Πνευματολογικός και Τριαδολογικός Χαρακτήρας της Χριστιανικής Ηθικής.

Αρχικά θα πρέπει να υπογραμμιστεί ότι η Αγία Γραφή και η ιερή Παράδοση θεωρούνται ως οι πηγές της χριστιανικής ηθικής. Στην πατερική γραμματεία κυριαρχεί η απουσία κάποιου συστήματος ηθικής.

Αντιθέτως, στην ηθική διδασκαλία της Δύσης, όπου επικρατεί η διάσπαση μεταξύ ηθικής και θεολογίας, αναπτύσσονται συστήματα ηθικής, όπως η φιλοσοφική ηθική, η μορφολογική ηθική, η αξιολογική ηθική, η ωφελιμιστική ηθική, η ηθική των νεοθετικιστών και η ηθική της ευθύνης»³.

Η Χριστιανική ηθική, λοιπόν, που οφείλει να υπάρχει στον εν Χριστώ κοινό άνθρωπο πρέπει να εναρμονίζεται σύμφωνα με την Αγία Γραφή και την Ιερά Παράδοση. Γενικότερα η Χριστιανική Ηθική έχει ως κέντρο της τον Χριστό. Αλλά και θα μπορούσε να ειπωθεί ότι γενικότερα η Χριστιανική Ηθική έχει Τριαδολογικό, Πνευματολογικό και Εκκλησιολογικό Χαρακτήρα.

Η Χριστιανική ηθική εκφράζει έναν άρρηκτο σύνδεσμο μεταξύ της ηθικής του πιστού και του προσώπου του Κυρίου. Ο Χριστός αποτελεί το πρότυπο ηθικής του

³ Μ. Κ. Καραμπελιά, Χριστιανική Ηθική, Ανώτατη Εκκλησιαστική Ακαδημία Θεσσαλονίκης, (Θεσσαλονίκη χ.χ.), σ. 4

κάθε πιστού και όποιος ζει εν Χριστώ πετυχαίνει το «καθ' ομοίωσιν». Κατά συνέπεια γίνεται λόγος για την ανάδειξη του Χριστοκεντρικού χαρακτήρα της ηθικής του Χριστιανισμού. Ο Θεάνθρωπος Κύριος ημών Ιησούς Χριστός αποτελεί το αιώνιο πρότυπο προς μίμηση του κάθε Χριστιανού. Ο Χριστός, ο ενανθρωπήσας Λόγος θεωρείται το ασφαλές πρότυπο ηθικής για ένα Χριστιανό. Άλλωστε και ο ίδιος κάλεσε τους μαθητές του και κατά συνέπεια τους Χριστιανούς να τον ακολουθήσουν⁴. Έπειτα σε ολόκληρη την Καινή Διαθήκη προβάλλεται ο Χριστός ως πρότυπο μίμησης. Έτσι ο Απόστολος Παύλος προτρέπει τους Χριστιανούς να ακολουθούν τον αρχηγό και τελειωτή της πίστεως και της ζωής Ιησού Χριστό⁵. Στην προς Εφεσίους τονίζει «γίνεσθε μιμηταί του Θεού, ως τέκνα αγαπητά, και περιπατείτε εν αγάπη, καθώς και ο Χριστός ηγάπησεν ημάς»⁶. Παράλληλα στην Α' προς Κορινθίους προτρέπει τους Κορινθίους αλλά και όλους τους Χριστιανούς «μιμηταί μου γίνεσθε, καθώς καγώ Χριστού»⁷.

Το ίδιο υποστηρίζεται και από τους Πατέρες της Εκκλησίας. Συγκεκριμένα ο Ιγνάτιος ο Θεοφόρος σημειώνει:

«ἐπιτρέψατέ μοι μιμητὴν εἶναι πάθους Χριστοῦ τοῦ θεοῦ μου. εἴ τις αὐτὸν ἐν ἑαυ τῷ ἔχει, νοησάτω, ὃ θέλω, καὶ συμπαθεῖτω μοι, εἰδὼς τὰ συνέχοντά με. Ὁ ἄρχων τοῦ αἰῶνος τούτου διαρπάσαι με βούλεται καὶ τὴν εἰς τὸν θεὸν μου γνώμην διαφθεῖραι. μηδεὶς οὖν τῶν παρόντων ὑμῶν βοηθεῖτω αὐτῷ• μᾶλλον ἐμοὶ γένεσθε, τουτέστι τοῦ θεοῦ»⁸

Ενώ ο Βασίλειος Καισαρείας συμπληρώνει:

«Πᾶσα πρᾶξις, ἀγαπητὲ, καὶ πᾶς λόγος τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ κανὼν ἐστὶν εὐ σεβείας τε καὶ ἀρετῆς. Διὰ τοι τοῦτο καὶ ἐνηνθρώπη σεν, ὡς ἐν εἰκόνι διαγράφων ἡμῖν εὐσέβειάν τε καὶ ἀρετὴν, ἵνα κατὰ δύναμιν ἕκαστος καὶ ἐκάστη ὁρῶν τες ζηλώσωμεν τὸ ἀρχέτυπον. Διὰ γὰρ τοῦτο φορεῖ τὸ ἡμέτερον σῶμα, ἵνα καὶ ἡμεῖς αὐτοῦ τὴν πολιτείαν, ὡς οἶόν τε, μιμησώμεθα»⁹.

Άλλωστε το ότι ο Χριστός είναι το ασφαλές πρότυπο ηθικής επιχειρηματολογείται από τους Πατέρες, γιατί είναι Θεός και όσο ήταν στη Γη το κήρυγμά του ήταν απλό και κατανοητό γεμάτο αγάπη για τον άνθρωπο και σκοπό τη σωτηρία του. Κατά συνέπεια ο Χριστός αποτελεί και το αλάνθαστο αλλά και το μόνο αληθινό και διαχρονικό πρότυπο ηθικής.

⁴ Γ. Πατρώνος, Θεολογία και ορθόδοξο βίωμα, (Αθήνα: Δόμος, 1994), σ. 34-37.

⁵ Εβρ. 12, 2.

⁶ Εφεσ. 5,1

⁷ Α' Κορ. 11,1.

⁸ Ιγνάτιος Αντιοχείας, Προς Ρωμαίους, 6.3.

⁹ Βασιλείου Καισαρείας, Ασκητικά Διατάξεις, 1, PG 31, 1325AB.

Εκτός το Χριστοκεντρικό χαρακτήρα της Χριστιανικής Ηθικής υπάρχει και ο Πνευματολογικός, γιατί ο πιστός στη βάπτισή του έλαβε τη δωρεά των χαρισμάτων του Αγίου Πνεύματος και η ζωή Του καθοδηγείται από Αυτό. Στην Εκκλησία ομιλούμε πάντα για ήθος, ενώ στη φιλοσοφία, στις θρησκείες και στις αιρέσεις γίνεται λόγος για συστήματα ηθικής. Το ήθος είναι ο τρόπος ζωής ως συνέπεια μιας εσωτερικής καταστάσεως του ανθρώπου, η οποία δημιουργείται από τη συγκεκριμένη Χριστιανική Πίστη. Για την Ορθόδοξη Εκκλησία η Πίστη αυτή δεν είναι η ανθρώπινη αντίληψη των μελών της, αλλά αυτή που αποκαλύφθηκε από τον θεάνθρωπο Ιησού Χριστό, «*η άπαξ τοις αγίοις παραδοθείσα πίστις*»¹⁰.

Έπειτα υπάρχει ο τριαδολογικός χαρακτήρας της Ηθικής του χριστιανού, αφού ο Χριστός ως Θεός είναι ενωμένος αχωρίστως, αδιαιρέτως με τον Πατέρα και το Άγιο Πνεύμα. Άλλωστε το Τριαδικό δόγμα παρουσιάζει τη χριστιανική αγάπη στην απόλυτη μορφή της. Ο Τριαδικός Θεός είναι αγάπη. Το δόγμα για τον Τριαδικό Θεό είναι το κήρυγμα της θείας αγάπης.

Κατά συνέπεια η ζωή του κάθε Χριστιανού οφείλει να χαρακτηρίζεται από μία ηθική που έχει τις βάσεις της στη Χριστολογία, στην Τριαδολογία και στην Πνευματολογία. Τότε μόνο η ηθική θα έχει ουσιαστικό περιεχόμενο και δε θα είναι κάποιοι κανόνες που οδηγούν σε μία ηθικιστική ζωή¹¹.

2. Σωτηριολογικός και Εσχατολογικός Χαρακτήρας της Χριστιανικής Ηθικής.

Η ίδια η ζωή του πιστού εν Χριστώ τον βοηθά να ενσωματωθεί με το σώμα του Θεανθρώπου, την Εκκλησία. Έχει δε χαρακτήρα σωτηριολογικό. Η σωτηρία δεν αφορά μόνο το παρόν αλλά κυρίως έχει μελλοντική διάσταση, άρα εσχατολογικό χαρακτήρα. Ο πιστός προσπαθεί να κερδίσει τη βασιλεία του Θεού που είναι στα έσχατα αλλά μπορεί να βιώνει τα αγαθά της βασιλείας από την παρούσα ήδη ζωή¹².

Η Χριστιανική Ηθική στηρίζεται στη χριστιανική οντολογία για τον άνθρωπο, η οποία είναι διαφορετική επειδή είναι εσχατολογική: για παράδειγμα, για κάποιον που διαπράττει φόνο, αυτό που καθορίζει το «είναι» του είναι το μέλλον, και ο άνθρωπος αυτός αν τελικά μετανοήσει και συγχωρεθεί δεν είναι φονιάς αλλά άγιος.

¹⁰ Ιούδα 3, 4.

¹¹ Γ. Πατρώος, Θεολογία και ορθόδοξο βίωμα, (Αθήνα: Δόμος, 1994), σ. 45 κ.ε..

¹² «Η έννοια της «Οντολογίας» στην Ορθόδοξη Εκκλησία», http://oodegr.co/oode/dogma/ennoies/ontologia_1.htm (Ημ. Ανάκτησης 1 Μαΐου 2016)

Άρα, και στη δική μας καθημερινότητα, η κρίση μας για τον άνθρωπο οφείλει να είναι εσχατολογική αφού όλοι είναι εν δυνάμει άγιοι¹³.

Και η χριστιανική οντολογία για τη φύση είναι διαφορετική, αφού τα πάντα έγιναν «λίαν καλώς» από τον Θεό, πρέπει να τα σεβόμαστε ως δημιουργήματά Του και βεβαίως εσχατολογικά σκεπτόμενοι, ακόμα και η φύση στενάζει και θέλει να ελευθερωθεί και να ανακαινιστεί όπως λέει ο Παύλος¹⁴.

Η φράση «*Ηθική διάσταση της Σωτηρίας*» σημαίνει να θεωρούμε ότι η Σωτηρία του ανθρώπου επηρεάζει όχι μόνο επιφανειακά, όχι μόνο στα λόγια ή στα συναισθήματα τον άνθρωπο, αλλά τον αλλάζει ως ύπαρξη. Για παράδειγμα, αυτός που έχει αμαρτήσει και βαπτίζεται ενήλικος, δεν παραμένει με το στίγμα της αμαρτίας και απλά με το βάπτισμα «*του γίνεται η χάρη να τον δεχτούμε*», αλλά καθαρίζεται από την αμαρτία με έννοια οντολογική, δηλ. απαλλάσσεται πλήρως η ίδια η ύπαρξή του από την αμαρτία η οποία και εξαλείφεται, δεν γλιτώνει απλά από τις συνέπειες της αμαρτίας. Γι' αυτό οι Πατέρες μιλούν για αναγέννηση διά του Βαπτίσματος: είναι, λένε, σαν με τρόπο μυστικό να αναχωνεύονται τα υλικά από τα οποία αποτελείται ο άνθρωπος και να γεννιέται ξανά καθαρός σαν να έχει μόλις γεννηθεί. Λέει π.χ. ο Γρηγόριος Νύσσης ότι με το Βάπτισμα γίνεται «*άλλη γέννησις ... αυτής της φύσεως ημών μεταστοιχείωσις*». Άρα αλλάζει η ίδια η υπόσταση του ανθρώπου, άρα το Βάπτισμα κατανοείται οντολογικά¹⁵.

Η σωτηρία κατά την ορθοδοξία έχει οντολογική διάσταση = έχει να κάνει με τον τρόπο ύπαρξης των όντων κι όχι απλά με το δίπολο ανταμοιβή/τιμωρία. Ο άγιος δεν είναι απλά ηθική κατηγορία, αλλά είναι οντολογική κατηγορία = είναι ένας μεταμορφωμένος άνθρωπος, δηλ. η αγιότητα έχει σχέση με το τι είδους ον είσαι, τι είδους ον γίνεται με τη θεία χάρη (οντολογική διάσταση)¹⁶.

3. Ο Εκκλησιαστικός και Λατρευτικός Χαρακτήρας της Χριστιανικής Ηθικής.

Η Ηθική αυτή του πιστού Χριστιανού επιτυγχάνεται μόνο μέσα στην Εκκλησία. Μέσα από τη θεία Λειτουργία και τη θεία Ευχαριστία ενώνεται με το Θεό και έχει τη

¹³ Ιω. Ζηζιούλας, «Οντολογία και Ηθική», <http://www.ideotopos.gr/postsB7.html> (Ημ. Ανάκτησης 1 Μαΐου 2016)

¹⁴ Όπ.π.

¹⁵ «Η έννοια της «Οντολογίας» στην Ορθόδοξη Εκκλησία», http://oodegr.co/oode/dogma/ennoies/ontologia_1.htm (Ημ. Ανάκτησης 1 Μαΐου 2016) Ν. Ματσούκας, Δογματική και Συμβολική Θεολογία, τ. Β', (Θεσσαλονίκη: Πουρναράς, 1985), 89-91.

¹⁶ Όπ.π.

δυνατότητα να δοξολογεί το Θεό. Η Ορθόδοξος Εκκλησία έχει την αυτοσυνειδησία ότι είναι η Μία Αγία Καθολική και Αποστολική. Το ήθος της είναι πάντοτε και αναλλοίωτως το ευαγγελικό ήθος. Οι αμαρτίες των μελών της δεν προσβάλλουν ούτε την μοναδικότητά της, ούτε την αγιότητά της, επειδή αυτές οι ιδιότητες απορρέουν από την μοναδικότητα και την αγιότητα της αιωνίας Κεφαλής της, τον Ιησού Χριστό.

Ο π. Παμφίλου Γιαπιτζάκης, σημειώνει ότι:

«Το Ευχαριστιακό ή λειτουργικό ήθος εκφράζεται κυρίως μέσα στη Θεία Ευχαριστία. Μέσα στην Ευχαριστιακή Σύναξη εκφράζονται οι σχέσεις αγάπης και ελευθερίας μεταξύ των Προσώπων ανθρώπου και Θεού. Όταν προσερχόμαστε στη Θεία Λειτουργία, μεταφέρουμε όλη τραυματισμένη ύπαρξή μας, ψυχή και το σώμα μας, τις σκέψεις μας και τις πράξεις μας, τις ελάχιστες καλοσύνες μας και τις άπειρες αμαρτίες μας, τις αποτυχημένες προσπάθειές μας και τις ανεκπλήρωτες υποσχέσεις μας. Όλη προσωπική ζωή μας, τα πάντα μαζί με τα δώρα της συμπάσχουσας κτίσης, τα προσκομίζουμε στη Σύναξη της Ευχαριστιακής Κοινότητας, τα προσφέρουμε με υϊκή διάθεση στον Πατέρα και ζητάμε να μάς ευλογήσει. Και η ευλογία του Πατέρα είναι η μέσα από Ευχαριστία μεταμόρφωση των παιδιών Του σε μέλη του Αγίου Σώματός του Υιού Του, σε μέλη της Αγίας του Οικογένειας. Μέσα στην Ευχαριστία η οποία είναι κοινωνία αγάπης του Σώματος του Χριστού μεταμορφωνόμαστε και εισερχόμαστε στην κοινωνία αγάπης της Αγίας Τριάδας. Πιο συνοπτικά αυτό λέγεται ενχρίστωση και εντριάδωση του ανθρώπου»¹⁷.

4. Η Ορθοδοξία και η ορθοπραξία ως βάση της Χριστιανικής Ηθικής.

Σημαντική προϋπόθεση για τη Χριστιανική Ηθική είναι η ορθότητα της πίστεως του Χριστιανού. Κάθε παρέκκλιση οδηγεί από την Ορθοδοξία οδηγεί σε απομάκρυνση από την ορθή πράξη. Πρέπει λοιπόν η ορθή πίστη να συμβαδίζει με τα έργα πίστεως και το αντίθετο. Η πατερική διδασκαλία τεκμηριώνει τη σχέση Ορθοδοξίας

¹⁷ Π. Γιαπιτζάκης, «Το ορθόδοξο ήθος - Ευχαριστιακό και ασκητικό ήθος», «Όσιος Νίκων Ο Μετανοείτε» της Ιεράς Μητροπόλεως Μονεμβασίας και Σπάρτης τεύχος 155, <http://www.immspartis.gr/index2.html>. (Ημ. Ανάκτησης 25 Απριλίου 2016). Πρβλ. Ιω.. Ζηζιούλα, Η κτίσις ως Ευχαριστία, Θεολογική προσέγγιση στο πρόβλημα τής Οικολογίας, εκδ. Ακρίτας, Αθήνα 1992, σ. 101-112.

και ορθοπραξίας. Ειδικά τόσο η Ορθοδοξία όσο και η ορθοπραξία δεν μπορούν εννοηθούν αποκομμένες από τη θεία Χάρη¹⁸.

Η ορθοδοξία δεν μπορεί να θεωρηθεί ως ιδεολογία, ούτε να νοηθεί ως αφηρημένη ιδέα, ανεξάρτητη από την Ορθόδοξη Εκκλησία. Ορθοδοξία είναι συντομογραφία που σημαίνει την ορθή πίστη, την ορθή πράξη, τον ορθό τρόπο ζωής. Είναι ο τρόπος ζωής του πιστού ορθόδοξου Χριστιανού. Του Χριστιανού που είναι πιστός μαθητής και μιμητής του Χριστού¹⁹.

Συγκεκριμένα, την Κυριακή της Ορθοδοξίας κατά την οποία η Εκκλησία μας εορτάζει την αναστήλωση των ιερών και σεπτών εικόνων. Η Α΄ Κυριακή της Μ. Τεσσαρακοστής και τίθεται το θέμα της ορθής πίστες και της ορθής πράξης: «*Ἡμέρα χαρμόσυνος, καὶ εὐφροσύνης ἀνάπλεως, πεφανέρωται σήμερον, φαιδρότης δογμάτων γάρ, τῶν ἀληθεστάτων, ἀστράπτει καὶ λάμπει, ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ, κεκοσμημένη ἀναστηλώσεσιν*». Γι' αυτό και η ορθοδοξία είναι συνυφασμένη με την ορθοπραξία. Την σημασία της ορθής πίστες ως το απαραίτητο και βασικό χαρακτηριστικό γνώρισμα της Εκκλησίας και των πιστών τονίζει ο ίδιος ο Χριστός στην σημερινή Ευαγγελική περικοπή, που επαινεί την πίστη του Ναθαναήλ.

Έτσι κάθε Χριστιανός μετέχει της σωτηρίας και έχει την πραγματική ηθική εφόσον κατέχεται από την ίδια την πίστη της Εκκλησίας, διότι Ορθοδοξία άνευ έργων είναι νεκρή²⁰.

5. Διαφορά Χριστιανικού Ἠθους και Κοσμικού.

Εκείνο το χαρακτηριστικό που κάνει το χριστιανικό ήθος να διαφέρει από οποιοδήποτε άλλο ήθος είναι η στενή σύνδεσή του και η εξάρτησή του από το πρόσωπο του Χριστού και μέσω Αυτού διά της Αγίας Τριάδας. Δεν αποτελεί απλή εφαρμογή κανόνων αλλά είναι ένας τρόπος ζωής εν Χριστώ, με βάση την πίστη στο Χριστό και εν θεία Χάριτι. Έτσι δεν υπάρχουν ηθικές κατευθύνσεις από τη θεία υπερφυσική Αποκάλυψη²¹.

Παράλληλα με την πρόοδο της επιστήμης και τη δημιουργία διαφόρων συνθηκών καλείται ο πιστός να αντιμετωπίσει κάποια προβλήματα με τον ηθικό τρόπο όχι όμως των υποκειμενικών πιστεύω του αλλά με βάση την κοινή λύση που ακολου-

¹⁸ Ν. Μητσοπούλου, *Θέματα Ορθόδοξου Ηθικής Θεολογίας Α΄*. Πανεπιστημιακές Παραδόσεις Χριστιανικής Ηθικής, Αθήνα 1992, σ. 46.

¹⁹ Ό.π.π.

²⁰ Ό.π.π.

²¹ Ό.π.π., σ. 49.

θεί η στρατευομένη Εκκλησία, χωρίς να σημαίνει επ' ουδενί παραθεώρηση της διδασκαλίας του Ευαγγελίου, της Ιεράς Παράδοσης και της διδασκαλίας των Πατέρων²².

Αντίθετα το κοσμικό ήθος είναι κανόνες που έχουν θεσπίσει οι διάφορες κοινωνίες, οι διάφορες κοινωνικές τάξεις για να δικαιολογήσουν τον τρόπο που ζουν ή να επιβάλλουν κάποιους νόμους στην κοινωνία. Γενικότερα η κοσμική ηθική είναι ένα σύνολο κανόνων μιας κοινωνίας, ένας κώδικας αξιών που μελετά και ενδεχομένως καθορίζει τη συμπεριφορά των μελών της κοινωνίας αυτής με κριτήριο τι είναι αποδεκτό και τι όχι. Σε μια απλούστερη προσέγγιση: τι είναι «καλό» και τι «κακό». Είναι γνωστό ότι σε «ζητήματα ηθικής» δεν υπάρχει ομοφωνία. Διαφορετικές απόψεις μπορούν να διατυπωθούν και αντίστοιχα να τεκμηριωθούν. Οι ηθικές αξίες ενδέχεται να μεταβάλλονται στην πορεία του χρόνου. Συχνά αποτελούν αυτό που λέμε «άγραφο νόμο».

Στη Χριστιανική Ηθική υπάρχει διαχρονικότητα. Ο καθηγητής κ. Φώτιος Ιωαννίδης σημειώνει ότι:

«Στην ανάπτυξη της ορθόδοξης εκκλησιαστικής παράδοσης απομονώνεται κάθε διαρχία με την ισορροπημένη βίωση του δόγματος και του ήθους. Η πίστη στη μεταμόρφωση του σύμπαντος κόσμου εν Χριστώ καταργεί κάθε διπολικότητα διάκρισης του ιερού προς το κοσμικό, σε αντίθεση με την εκλογικευμένη και κοσμική αντίληψη των πραγμάτων από το δυτικό Χριστιανό.

Η ορθόδοξη θεώρηση για τη ζωή είναι ενιαία και όχι διασπασμένη. Αυτός είναι και ο λόγος που στην ορθόδοξη Ανατολή δεν παρουσιάζονται αυτονομήσεις στον ανησυχητικό βαθμό της διάσπασης. Όπου όμως αυτές εκδηλώνονται, ή είναι καθ' επίδραση ξένων προτύπων ζωής, ή πρόκειται για ηθελημένη απόκλιση από την ενότητα που προσφέρει το ορθόδοξο πρότυπο. Κάθε πιστός, που ακολουθεί στην ακρίβειά του το δόγμα και βιώνει το ασκητικό ήθος, αγωνίζεται για να κρατήσει αδιάσπαστη την κοινωνία και αδιαίρετο το εκκλησιαστικό σώμα»²³.

Επομένως, όπως είναι φανερό από τα παραπάνω, το κοσμικό ήθος πηγάζει από κάποιους κανόνες που έχει διαμορφώσει η εκάστοτε κοινωνία, πολλές φορές έχουν πεπερασμένο όριο ζωής. Η Χριστιανική Ηθική πηγάζει από τη θεία εν Χριστώ Αποκάλυψη και είναι διαχρονική και αιώνια.

²² Όπ.π.

²³ Φ. Σωτ. Ιωαννίδης, «Το ορθόδοξο εκκλησιαστικό ήθος: Η πνευματική ιδιαιτερότητα της Ανατολής και η αναζήτηση της Δύσης. Η διαφορετική και αποκλίνουσα πορεία των δύο κόσμων», (3 Μαΐου 2016), http://www.myriobiblos.gr/texts/greek/ioannidis_ethos2.html.

6. Η συμβολή της χριστιανικής ηθικής και του χριστιανικού ήθους στη λύση των διαφόρων κοινωνικών και παγκόσμιων προβλημάτων του σήμερα.

Στις μέρες μας η παγκοσμιοποίηση έχει κυριαρχήσει σε κάθε πτυχή της ανθρώπινης καθημερινότητας. Ο άνθρωπος έχει πάψει να θεωρεί τον εαυτό του πολίτη μίας χώρας αλλά έχει γίνει πολίτης του κόσμου. Στη διαδικασία της παγκοσμιοποίησης καταλυτικό ρόλο έπαιξε η ραγδαία ανάπτυξη της τεχνολογίας. Με τη βοήθειά της ο άνθρωπος πέτυχε να έρχεται σε επαφή ηλεκτρονικά με οποιονδήποτε ήθελε σε όλο τον κόσμο. Η ανάπτυξη των ταξιδιών μείωσε τις αποστάσεις μεταξύ των ανθρώπων. Παράλληλα ο σοσιαλισμός καταρρέει ενώ ο καπιταλισμός εμφανίζεται ως ο μοναδικός νικητής και σωτήρας της οικονομίας των λαών. Τέλος γίνεται προσπάθεια επιβολής ιδεολογιών, θρησκειών, οι οποίες έχουν διαμορφωθεί από κάποιες ισχυρά οικονομικά και πολιτικά χώρες ή ακόμα και από κάποιους οργανισμούς²⁴.

Η επιβολή της παγκοσμιοποίησης δεν αποτελεί μία ιδιόζουσα κατάσταση μόνο για τα άτομα, τα οποία καλούνται να αποδεχθούν τα θετικά της και να αντιταχθούν στα αρνητικά της αλλά και για τις επιχειρήσεις. Αυτές προκειμένου να καταφέρουν να ανταπεξέλθουν στη νέα κατάσταση που κυριαρχεί, προσπαθούν να πετύχουν την κερδοφορία των επιχειρήσεών τους και την περαιτέρω ανάπτυξή τους. Όλα αυτά μπορούν να πραγματοποιηθούν όταν υπάρχει υγιής ανταγωνιστικότητα που σκοπό έχει την αποδοτικότητα της επιχείρησης. Οι δύο αυτοί παράγοντες προαπαιτούν για την επιτυχία τους την ύπαρξη επιχειρηματικότητας και οργανωτισμού. Στο σημείο αυτό τίθεται το ερώτημα πόσο μπορούν αυτοί οι παράγοντες να αναπτυχθούν πάνω σε βάσεις της χριστιανικής ηθικής και μάλιστα της προτεσταντικής. Παράλληλα χριστιανικές αξίες αναδύονται ξανά από το χρονοντούλαπο της ιστορίας, όπως η κοινωνική δικαιοσύνη, η ελευθερία και η ανθρώπινη αξιοπρέπεια και ο σεβασμός σε αυτήν.

Οι χριστιανικές αυτές αξίες, ταυτόχρονα, λειτουργούν ως τροχοπέδη στις αποφάσεις των διαφόρων κυβερνήσεων που γίνονται με γνώμονα μόνο το συμφέρον και όχι τη βελτίωση ζωής των πολιτών. Ένα τέτοιο παράδειγμα αποτέλεσε η Αγγλικανική Εκκλησία που αντιτάχθηκε στη νεοφιλελεύθερη οικονομική πολιτική του 1980 της οποίας υπέρμαχος -οπαδός αναδείχθηκε η πρωθυπουργός της Αγγλίας Μάργκαρετ Θάτσερ²⁵.

²⁴ Α. Γιαννουλάτου, *αρχιεπ. Αλβανίας, Παγκοσμιότητα και Ορθοδοξία*, εκδ. Ακρίτας, (Αθήνα 2000), σ. 249.

²⁵ Ν. Κοκοσαλάκη, «Παραδοσιακή Θρησκεία και Κοινωνία», *Θρησκείες και Πολιτική στη Νεωτερικότητα*, επιμ. Θ. Λίποβατς, Μ. Δεμερτζή, Β. Γεωργιάδου, εκδ. Κριτική, (Αθήνα 2003), σ. 81.

Στο σημείο αυτό θα πρέπει να σημειωθεί ότι ενώ η έννοια της «παγκοσμιοποίησης» ταυτίζεται από πολλούς με εκείνη της «καθολίκευσης» εντούτοις η προσπάθεια εφαρμογή τους έδειξε κάποιες διαφορές ανάμεσά τους. Η έννοια της «καθολίκευσης» είχε ως περιεχόμενο μία «καθολική, πραγματικά παγκόσμια κλίμακα»²⁶. Στην αρχή και ο όρος παγκοσμιοποίηση ήταν το πλαίσιο μέσα στο οποίο θα πραγματοποιούνταν μία βελτίωση της ανθρώπινης ζωής σε όλες της τις πτυχές, όπως εργασία, κοινωνία, εκπαίδευση, οικονομία σε παγκόσμια και πανανθρώπινη διάσταση²⁷. Όλα αυτά θα επιτυγχάνονταν με την εξομοίωση των διαφορών του τρόπου ζωής των ανθρώπων σε όλα τα μήκη και πλάτη της γης²⁸. Δυστυχώς, η προσπάθεια εφαρμογής της παγκοσμιοποίησης έδειξε ότι στη θεωρία ο όρος ήταν καλός, όμως αδυνατούσε να τεθεί σε εφαρμογή λόγω έλλειψης των μέσων του τρόπου σχεδίασης και υλοποίησής του. Το παράδοξο είναι ότι εξαιτίας της παγκοσμιοποίησης δεν εξομαλύνονται οι κοινωνικές αντιθέσεις, όπως ίσως αρχικά οραματίστηκαν αυτοί που συνέλαβαν την ιδέα της παγκοσμιοποίησης αλλά γίνεται μία ανακατάταξη στη διαστρωμάτωση των κοινωνικών τάξεων με όλα τα συνακόλουθα, πλούτος, φτώχεια, προνόμια, δικαιώματα, υποχρεώσεις κ.α. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα να έχουν για «σπίτι» τους ολόκληρο τον πλανήτη και άλλοι να μένουν φυλακισμένοι στα περιορισμένα όρια του τόπου τους.

Χαρακτηριστικά ο Ούρλιχ Μπεκ υπογράμμιζε:

«Η ελευθερία (προπάντων εμπορίου και κίνησης κεφαλαίων) είναι το θερμοκήπιο μέσα στο οποίο ο πλούτος αυξάνεται γρηγορότερα από ότι στο παρελθόν – και μόλις ο πλούτος αυξηθεί, τότε θα υπάρχει αρκετός για όλους, ισχυρίζονται οι παρηγορητές. Οι φτωχοί του κόσμου, οι νέοι και οι παλαιοί, οι κληρονομικοί και τα παράγωγα των υπολογιστών, δεν θα μπορούσαν να αναγνωρίσουν ξανά την αμφισβητούμενη θέση τους μέσα σε αυτό το φολκλόρ. Οι πλούσιοι παλαιότερα χρειάζονταν τους φτωχούς για να γίνουν και να παραμείνουν πλούσιοι. Τώρα δε χρειάζονται πλέον τους φτωχούς»²⁹.

Η ορθόδοξη Χριστιανική ηθική στηρίζεται αποκλειστικά στις εντολές του Θεού για τον άνθρωπο και την αγάπη του ανθρώπου για το συνάνθρωπο. Για το Χριστιανισμό, ηθική είναι η υπακοή σε ορισμένους κανόνες, κυρίως απαγορεύσεις, που επιβάλλονται στον άνθρωπο ως προσταγές ενός θεού - δικαστή. Γι' αυτό, για πολλούς ανθρώπους είναι ακατανόητοι αυτοί οι κανόνες, αφού φαίνεται σαν να μην έχουν άλλο λόγο ύπαρξης, παρά μόνο να αποτρέψουν τη θεία οργή. Στην ουσία

²⁶ Ζ. Μπάουμαν, *Παγκοσμιοποίηση*. Οι συνέπειες για τον άνθρωπο, μτφρ. Χ. Βαλλιάνος, εκδ. Πολύτροπον, (Αθήνα 2004), σ. 87

²⁷ Ό.π.π.

²⁸ Ό.π.π.

²⁹ Ο. Μπεκ, *Τι είναι παγκοσμιοποίηση; Λανθασμένες αντιλήψεις και απαντήσεις*, μτφρ. Γ. Παυλόπουλος, εκδ. Καστανιώτη, (Αθήνα 1999), σ. 144.

τους όμως τα πράγματα δεν είναι έτσι. Η Χριστιανική Ηθική βασίζεται στην εν Χριστώ αποκάλυψη και είναι μίμηση του Χριστού που σημαίνει αγάπη και θυσία για το συνάνθρωπο ακόμη και για τον πιο αμαρτωλό. Κατά συνέπεια το ορθόδοξο χριστιανικό ήθος δεν είναι το άθροισμα ούτε το αποτέλεσμα κάποιων ηθικών κανόνων. Είναι τρόπος ζωής σε απόλυτη κοινωνία με το Θεό μέσω του Θεανθρώπου. Ο Χριστιανός είναι μέσα στην κοινωνία αλλά και έξω από αυτήν, γιατί ξέρει ότι η ηθική του δεν είναι εφήμερη αλλά είναι αιώνια γιατί είναι στηριγμένη στη θεία υπερφυσική Αποκάλυψη.

Επιλογος

Στην Πατερική Γραμματεία, το ήθος θεωρείται απόρροια του δόγματος. Πιο απλά ο τρόπος που φερόμαστε, που ζούμε, ουσιαστικά είναι η εφαρμογή της πίστης μας, στις διάφορες εκφάνσεις του βίου μας. Μ' αυτό το σκεπτικό λοιπόν το ορθόδοξο ήθος συνδέεται άμεσα με τον άξονα της πίστης μας, που είναι το Τριαδικό δόγμα. Ο Θεός μονάδα κατά την ουσία και Τριάδα κατά τον τρόπο υπάρξεως σχετίζεται με το χαρακτήρα της Χριστιανικής Ηθικής, αφού αυτή είναι τριαδολογική, χριστολογική και πνευματολογική.

Το Χριστιανικό Ήθος στηρίζεται κυρίως στην αγάπη, τη χριστιανική αγάπη, αφού η αγάπη ως προς το περιεχόμενό της είναι ουσιαστικά ο τρόπος με τον οποίο ο άνθρωπος συγγενεύει και μοιάζει με τον Θεό του και γίνεται μιμητής του Θεού και κυρίως του ενανθρωπήσαντος Λόγου Ιησού Χριστού. Κατά συνέπεια το ορθόδοξο ήθος υπερβαίνει το πλαίσιο μιας ηθικής και έτι μάλλον τα πρότυπα μιας κανονιστικής διδαχής.

Μέσα από την εκκλησιαστική εμπειρία, το ορθόδοξο ήθος προσεγγίζεται, όπως μας εξηγεί ο καθηγητής Στ. Γιαγκάζογλου, «σαν διάβαση ζωής από τη βιολογική ατομικότητα στην προσωπική ύπαρξη»³⁰. Μάλιστα, η ελευθερία του κατ' εικόνα Θεού ανθρώπου είναι το ίδιο το οντολογικό περιεχόμενό του, καθώς αποβλέπει στη θέωση ως καινό τρόπο υπάρξεως του ανθρώπου, ως υπέρβαση της φθοράς και του θανάτου. Με μοναδικό τρόπο, η θεολογία της Ορθόδοξης Εκκλησίας παρουσιάζει την αλήθεια του ήθους του προσώπου, ως καινό τρόπο υπάρξεως του Θεού και του ανθρώπου και όχι ως την ηθική των αξιών και των κανονιστικών διατάξεων.

³⁰ Στ. Γιαγκάζογλου, «Το Ορθόδοξο “Ήθος”» στο Κ. Αγόρας κ.ά., Πίστη και Βίωμα της Ορθοδοξίας, Τόμος Α': Δόγμα, Πνευματικότητα και ήθος της Ορθοδοξίας, Ε- ΑΠ, Πάτρα 2002, 245-304, σ. 260.

Στο μυστήριο του βαπτίσματος, ο ιερέας εύχεται στον βαπτιζόμενο να αποκτήσει χριστιανικό ήθος. Συγκεκριμένα λέει:

«Μόρφωσόν Σου τον Χριστόν εν τω μέλλοντι αναγεννάσθαι, και οικοδόμησον αυτόν εν τω θεμελίω των Αποστόλων και των Προφητών Σου• και μη καθέλης, αλλά φύτευσον αυτόν φύτευμα αληθείας εν τη Αγία Σου Καθολική και Αποστολική Εκκλησία...»³¹.

Η δε «εικόν» και «ομοίωσις» του Θεού στον άνθρωπο αποτελεί το αληθινό ορθόδοξο ήθος, όπως μας το φανέρωσαν οι Άγιοι του Χριστού, και όπως τονίζεται στον Μάξιμο τον Ομολογητή³². Γενικά το ήθος αυτός της Εκκλησίας, της Χριστιανικής Πίστης θα μπορούσε να ξεχωρίσει πραγματικά από το κοσμικό Ήθος που πηγάζει από τις κενές συμφωνίες των ανθρώπων μεταξύ τους, ώστε να διαμορφωθεί ένα πραγματικό χριστιανικό ήθος με διαχρονικό περιεχόμενο.

Βιβλιογραφία:

1. Γιαγκάζογλου, Σταύρος, Κοινωνία θεώσεως. (Αθήνα: Δόμος, 2001).
2. Γιαγκάζογλου, Σταύρος, «Το Ορθόδοξο “Ήθος”» στο Κ. Αγόρας κ.ά., Πίστη και Βίωμα της Ορθοδοξίας, Τόμος Α': Δόγμα, Πνευματικότητα και ήθος της Ορθοδοξίας, Ε- ΑΠ, Πάτρα 2002, 245-304
3. Γιανναράς, Χρήστος, Το πρόσωπο και ο Έρως. (Αθήνα: Παπαζήσης, 1976).
4. Γιανναράς, Χρήστος, Το ρητό και το άρρητο. (Αθήνα: Ίκαρος, 2008).
5. Γιανναράς, Χρήστος, Σχόλιο στο Άσμα Ασμάτων. (Αθήνα: Δόμος, 1991).
6. Γιαννουλάτος, Ανάστασιος, αρχιεπ. Αλβανίας, Παγκοσμιότητα και Ορθοδοξία, εκδ. Ακρίτας, (Αθήνα 2000)
7. Γιαπιτζάκης, Πάμφιλος, «Το ορθόδοξο ήθος - Ευχαριστιακό και ασκητικό ήθος», «Όσιος Νίκων Ο Μετανοείτε» της Ιεράς Μητροπόλεως Μονεμβασίας και Σπάρτης τεύχος 155, <http://www.immspartis.gr/index2.html>. (Ημ. Ανάκτησης 25 Απριλίου 2016).
8. Γρηγόριος Νύσσης. Περί ψυχής και αναστάσεως, PG 46, 12Α- 160C.
9. Ζηζιούλας, Ιωάννης, «Οντολογία και Ηθική», <http://www.ideotopos.gr/postsB7.html> (Ημ. Ανάκτησης 1 Μαΐου 2016)
10. Ζηζιούλας, Ιωάννης, Η κτίση ως Ευχαριστία, Θεολογική προσέγγιση στο πρόβλημα της Οικολογίας, εκδ. Ακρίτας, Αθήνα 1992
11. «Η έννοια της «Οντολογίας» στην Ορθόδοξη Εκκλησία», http://oodegr.co/oode/dogma/ennoies/ontologia_1.htm (Ημ. Ανάκτησης 1 Μαΐου 2016)
12. Ιγνάτιος Αντιοχείας, Προς Ρωμαίους

³¹ Ευχή του αγίου Βαπτίσματος

³² Μάξιμος Ομολογητής, Μυσταγωγία, PG 91, 657-717.

13. Ιωαννίδης, Φώτιος, Σωτ., «Το ορθόδοξο εκκλησιαστικό ήθος: Η πνευματική ιδιαιτερότητα της Ανατολής και η αναζήτηση της Δύσης. Η διαφορετική και αποκλίνουσα πορεία των δύο κόσμων», (3 Μαΐου 2016), http://www.myriobiblos.gr/texts/greek/ioannidis_ethos2.html
14. Καραμπελιά, Μαρία Κ., Χριστιανική Ηθική, Ανώτατη Εκκλησιαστική Ακαδημία Θεσσαλονίκης, (Θεσσαλονίκη χ.χ.).
15. Κοκοσαλάκης, Νικόλαος, «Παραδοσιακή Θρησκεία και Κοινωνία», Θρησκείες και Πολιτική στη Νεωτερικότητα, επιμ. Θ. Λίποβατς, Μ. Δεμερτζή, Β. Γεωργιάδου, εκδ. Κριτική, (Αθήνα 2003),
16. Μάξιμος Ομολογητής. Περί διαφόρων αποριών, PG 91, 1032A-1417C.
17. Μαντζαρίδης, Γεώργιος. Χριστιανική Ηθική. Θεσσαλονίκη: Πουρναράς, 1983.
18. Μητσοπούλος, Νικόλαος, Θέματα Ορθοδόξου Ηθικής Θεολογίας Α΄. Πανεπιστημιακές Παραδόσεις Χριστιανικής Ηθικής, Αθήνα 1992.
19. Μπάουμαν, Ζαν, Παγκοσμιοποίηση. Οι συνέπειες για τον άνθρωπο, μτφρ. Χ. Βαλλιάνος, εκδ. Πολύτροπον, (Αθήνα 2004)
20. Μπεκ, Ο., Τι είναι παγκοσμιοποίηση; Λανθασμένες αντιλήψεις και απαντήσεις, μτφρ. Γ. Παυλόπουλος, εκδ. Καστανιώτη, (Αθήνα 1999)
21. Μπερδιάγιεφ, Νίκος. Το Βασίλειο του Πνεύματος και το Βασίλειο του Καίσαρα. Θεσσαλονίκη: Πουρναράς, 2002.
22. Πατρώνος, Γεώργιος. Θεολογία και ορθόδοξο βίωμα. Αθήνα: Δόμος, 1994.
23. Πινακούλας Αντώνιος. «Ευχαριστία και Ηθική», στο Σταύρος Ζουμπουλάκης (επιμ.), Η επιστροφή της ηθικής: παλαιά και νέα ερωτήματα. Αθήνα: Άρτος Ζωής, 2013. 180-205.
24. Σμέμαν, Αλέξανδρος. Η αποστολή της Εκκλησίας στο σύγχρονο κόσμο. Αθήνα: Ακρίτας, 1993.
25. Φωτίου Σταμάτης. « Η έννοια της αγιότητας», στο Κ. Αγόρας, κ.ά. Πίστη και Βίωμα της Ορθοδοξίας, τ. Α΄, Δόγμα, Πνευματικότητα, και Ήθος της Ορθοδοξίας. Πάτρα: ΕΑΠ, 2002. 223-239.
26. Φλωρόφσκυ, Γεώργιος, Χριστιανισμός και Πολιτισμός. Θεσσαλονίκη: Πουρναράς, 2000.